

Değerler: Kim Ne Kadar Değer Veriyor?*

İsmail ACUN*

Cemil YÜCEL**

Ahmet ÖNDER***

Bülent TARMAN****

Özet

Bu çalışmanın amacı İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıf programında yer alan değerlerin öğretmen ve veliler tarafından algılanan önemine ilişkin öğretmenler ile velilerin görüşleri arasındaki olası farklılıkları ortaya koymaktır. Değerler doğrudan veya dolaylı olarak insanların davranışlarına yön vermektedir. Okul ise çevreyle etkileşim halinde olarak toplumun değerlerine saygılı olmak durumundadır. Bu yüzden, öğretmen ve veli görüşlerine dayalı betimsel bir alan araştırması olan bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu tabakalı örneklem yöntemi ile belirlenmiş toplam 92 öğretmen ve 460 öğrenci velisi oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak öğretmen ve veli anketleri kullanılmıştır. Anketler, İlköğretim 4. ve 5. sınıf programında yer alan değerlerin öğretmen ve veliler tarafından algılanan önemine ilişkin öğretmen ve velilerin görüşlerini ölçmeye yönelik yapılandırılmış anketlerdir. Veriler SPSS programı kullanılarak yüzde, frekans, ortalama, tek yönlü varyans analizi ve t-testi analizlerine tabi tutulmuşlardır. Araştırmada öğretmenlerin en önemli gördükleri değerlerin sırasıyla "vatanseverlik", "sorumluluk" ve "adil olma" değeri olduğu, velilerin en önemli gördükleri üç değer "dürüstlük", "çalışkanlık" ve "saygı" değeri olduğu görülmüştür. Buna karşılık hem öğretmenler, hem de veliler en az önemli gördükleri değerler "estetik" ve "misafirperverlik" olarak belirtmişlerdir. "Hoşgörü" ve "bağımsızlık" değerleri sosyo-ekonomik seviyesi yüksek ailelerin sosyo-ekonomik seviyesi orta ve düşük ailelere göre önemli gördükleri değerlerdir. Buna karşılık sosyo-ekonomik seviyesi düşük ailelerin hem sosyo ekonomik seviyesi orta hem de sosyo ekonomik seviyesi yüksek velilere göre en çok önem verdikleri değerler ise

*Bu çalışmanın ilk hali Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde Ekim 2011'de düzenlenen Değerler Eğitimi Sempozyumunda sunulmuştur.

* Yrd. Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

** Doç. Dr. Cemil YÜCEL, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

*** Ahmet ÖNDER, M.E.B. Eğitim Müfettişi

**** Doç. Dr. Bülent TARMAN, Konya Üniversitesi

“çalışkanlık”, “misafirperverlik”, “saygı” ve “temizlik” tir. Araştırmada öğretmen ve velilerin en önemli gördükleri değerlerin örtüşmediği sonucuna ulaşılmıştır. En önemli değerler konusunda ortaya çıkan bu farklılık, bu değerlerin öğretiminde gösterilecek hassasiyet, gayret ve işbirliği açısından bir sorun teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Değer Kazanımı, Aile Değerleri

Values: Who Attributes How Much Value?

Abstract

The aim of the research is to investigate possible differences in opinions of teachers and parents on values which have to be taught through social studies curricula of 4th and 5th grade primary education. This study employs a survey research method. Stratified sampling method was employed to select subjects of the study from the population of the study. Two different research tools were used to collect data, a teachers' questionnaire and a parents' questionnaire. Both tools listed 18 values that are in social studies curriculum. Both teachers and parents are asked to choose the most important five values out of 18. Parents' questionnaire also has a section to gather data on their socio-economic status. The data collected was subjected to frequency, percentage, mean, t-test and one way analysis of variance. Analysis of data shows that there are differences in opinions about which values are the most important between teachers and parents. That is, teachers regard “patriotism”, “responsibility” and “fairness” values as the most important values. Parents' choices of the most important values are “honesty”, “being hardworking” and “respect (to others)”. Nevertheless, teachers and parents seem to agree on the least important values, “aesthetic” and “hospitality”. There are also some differences in attributing importance to the values among parents according to their socio-economic status. In short, there is difference between teachers' and parents' opinions as to which values are more important to teach to pupils. This represents a challenge to policy makers in deciding which values to teach to pupils.

Key words: Values, Social Studies Curricula, Values Appropriation, Parents' Values.

Giriş

Her toplumun kendi kültürel değerlerini koruyarak, sosyal ve kültürel gelişimlerini sürdürmeleri küreselleşmenin hızlandığı bu dönemde en önemli hususlardan biri haline gelmiştir. Aksi takdirde, değişik toplumların yüzyıllardır oluşturduğu kendilerine özgü kültürlerin yok olup gitmesi kaçınılmaz olacaktır.

Eğitim sürecinin en temel işlevlerinden birisi, o toplumun sosyal ve kültürel değerlerini genç kuşaklara aktarmadır. Bu süreç formal eğitim yoluyla olabileceği gibi, informal eğitim yoluyla günlük yaşam içerisinde kendiliğinden meydana gelebilmektedir.

Türkiye’de kendi sosyal ve kültürel değerlerimizin kazandırılmasına yönelik programlar, gerek okul gerekse kurslar yoluyla bireylere verilmeye çalışılmıştır. Ancak eğitim kurumlarında çok yakın zamana kadar değerler genellikle örtük programla verilmeye çalışılmıştır. Şimdi ise, öğretim programının yapısını oluşturan temel öğelerden birisinin “değerler” dir (Sarı, 2007).

“Yeni Sosyal Bilgiler Programı öğrencilere; toplumun varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için belli değerleri kazandırmayı hedeflemektedir. Programda yer alan bu 18 değer; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, barış, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverliktir” (M.E.B., 2005a: 42). Yeniden düzenlenmiş olan öğretim programında yukarıda verilen değerlere ‘özgürlük’ ve ‘barış’ doğrudan öğretilecek değerler olarak eklenmiştir (M.E.B., 2011)

Değer ve Değer Öğretiminin Önemi

Felsefe, psikoloji ve eğitim bilimleri gibi birçok sosyal bilimin üzerinde durduğu konuların başında gelen “değer” değişik açılardan tanımlanmıştır. Bu tanımların ortak noktalardan birisi “değer”in insanların hayatlarına yön verdiğidir.

İnsanlar hayatın amacını, ilke ve önceliklerini önce zihinsel dünyalarında oluştururlar. Bunlar insanlara yön veren değerlerdir (Turan ve Aktan, 2008). İnsan davranışları dolaylı veya doğrudan değerler tarafından yönlendirilmektedir(Dilmaç, 2002). Bu yüzden bireylerin içinde yaşadıkları topluma etkin bir katılım sağlamaları ve dengeli bir kişilik geliştirebilmelerinde değer öğretimi büyük önem taşımaktadır.

Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarına bakıldığında yukarıda belirtilen iyi vatandaş yetiştirme temel gaye olarak alındığı görülmektedir. Yine genel amaçlar incelendiğinde, Türk milletinin milli, ahlaki, manevi ve kültürel değerlerinin öğrencilere kazandırılmasının Türk eğitim sisteminin en temel amaç ve görevlerinden birisi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sosyal Bilgiler programının vizyonuna da baktığımızda, programda yer alan birçok değer, gelecekte yetiştirilmek istenen insanın en temel özelliklerini oluşturduğu görülmektedir.

“Eğitimin temelinde yatan ancak gündelik faaliyetlerde çok dikkat çekmeyen bazı hususlar vardır. Bu hususları değerler, tutumlar, amaçlar ve yaklaşımlar olarak özetlemek mümkündür. Bunlar, nasıl bir toplumda yaşayacağımızı ve geleceğimizi etkilerler. Toplumun sahip olduğu veya tekamülü için olması gereken değer, amaç, tutum ve yaklaşımların, toplumun geleceğini etkileyecek olan eğitime yön vermesi beklenir. Eğitimle etkileşmesi gereken bu özellikler eğitimin bir katmanı olan programlarda da yerini almalıdır. Eğer programlar; değerleri, tutumları, amaçları ve yaklaşımları içselleştirmemişse ezbere dayalı kuru bilgi yığınlarından oluşan bir eğitim-öğretim faaliyeti olarak kalır. Değerler, tutumlar, amaçlar ve yaklaşımlar; ihtiyaç duyulan eğitimi gerçekleştirmede yol haritasını oluşturacaktır.”(TTKB, 2008).

Değerler Öğretimi İle Sosyal Bilgiler İlişkisi

Yakın zamana kadar değerler eğitim yoluyla geliştirilmesi gereken bir alan olarak düşünülmemiştir. Bu yüzden mevcut öğretim programına kadar hem genel eğitim içinde hem de sosyal bilgiler eğitimi içinde gerekli yer ve öneme sahip olamamıştır. Genel amaçları arasında olmasına rağmen değerler öğretim programına konulmamıştır (Doğanay, 2011).

Doğası gereği sosyal bilgiler eğitimi, insanların toplumsal hayat katılımlarında ihtiyaç duydukları bilgi, beceri, değer ve tutumları duyuşsal ve devinışsel gelişmesine katkı sağlayarak kazandırmaktadır (Doğanay, 2011). Sosyal bilgiler bireye içinde yaşadığı çevreyi ve dünyayı daha iyi anlamaları ve toplumun etkin bir bireyi olmaları konusunda kendilerinin ihtiyaç duyacağı araçları kazandırırken diğer sosyal bilimlerin ürettiği bilgilerden yararlanır (Öztürk, 2011; Safran, 2008). Birey bilgi ve becerilerle donatılırken aynı zamanda toplumun dengeli bir üyesi olarak o topluma ait ve evrensel değerleri de kazanır. Sosyal bilgiler toplumun mevcut değerlerinin hangileri olduğu ve bunların çevreleriyle ilişkilerinde kendilerine nasıl yön verdiğinin farkında olmalarına katkı sağlar (Doğanay, 2011; Erden; Sönmez, 1998;).

Değerlerin Öğretiminde Okul ve Aile İşbirliğinin Önemi

Okul çevresiyle karşılıklı olarak etkileşim içindedir. Okulun amaçlarının belirlenmesinde içinde bulunduğu toplumun değerlerinin dikkate alınması gerekir. Bu değerler okulu meşrulaştıran unsurlardır (Turan ve Aktan, 2008).

Bir toplumun geleceğinin iyi yetişmiş ve karakter sahibi insanlara bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir ve insanlar iyi ahlaki karaktere kendiliğinden sahip olamazlar. Bundan dolayı öğrenim çağındaki her bireyin uygun ahlaki kararlar ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması kaçınılmaz olarak okulların temel hedefleri arasındadır (Vural, 2004: 81).

Bireyin eğitiminde çeşitli faktörler çok önemlidir. Aile, çevre ve okul bu faktörler arasındadır. Bireylerin hayatlarına yön verecek olan değer ve tutumların kazandırılmasında bu faktörler en önemlileridir. Bireylerin hayatları boyunca etki edecek eğitimlerinde istenilen etkinin ortaya çıkması aile, okul ve çevrenin işbirliği içinde çalışmalarına bağlıdır (Yiğit, 2007).

Bununla birlikte okuldaki öğretmenler ve ailelerini kültürleri birbirinden farklı olabilmektedir. Birbirlerini değer ve kültür bakımından da etkileyen bu iki faktör birbiriyle uyumlu ve ortak değerler üzerinden çalışmalıdırlar (Yiğit, 2007). Aile ve çevre okuldan önce bireyin ilk eğitimiyle birlikte değer eğitimine başlamaktadır. Bireyin kişilik şekillenmesi küçük yaşlarda meydana geldiğinden, çocukluğun ilk yılları çok önemlidir. Çocuklar okula gelemeden önceki ilk eğitimleri ailede başladığından, değerlerin öğretiminde ailenin önemi daha da büyüktür. Aslında değer eğitimi çocuğun yaşadığı her ortamda meydana gelmektedir (Doğanay, 2011). Bu yüzde evde aile bireyleri okulda öğretmenleri bireylere işbirliği halinde çalışarak model olmalıdırlar (Dilmaç, 2002). Bireyde arzu edilen bir kişilik gelişimi için aynı zamanda sağlıklı ve huzurlu bir toplum meydana gelmesi açısından gerekli olan bilimsel bir uygulamadır (Vural, 2004).

Neden Bu Değerler?

Eğitimciler ve politikacılar değerlerin öğretilmesi konusunda aynı fikirdedirler. Ancak hangi değerlerin öğretilmesi konusunda fikir birliğine varmak zor gibi gözükmektedir. Bununla birlikte "evrensel demokratik temel değerler" etrafında toplanan çekirdek değerler konusunda bir uzlaşma görülmektedir. Birçok ülke ya genel programlar ya da sosyal bilgiler programları içinde öğrencilere kazandırılacak ortak değerleri belirlemişlerdir. Bu değerler incelendiğinde ülkeler arasında önemli benzerlikler olduğu görülmektedir (Doğanay, 2011).

Evrensel değerlerin kurumsallaşması önemli bir etki yapan Avrupa Birliği'nde demokrasi, insan hakları/insan değeri ve özgürlük gibi değerlerin yaygınlaşması için çaba sarf etmektedir. Avrupa Birliği, Avrupa'nın mirasının bir parçası olarak bütün insanlığın ortak değer olarak yaygınlaştırılmak ve yüceltmek için insan hakları/insanın değeri ve saygınlığı, temel özgürlükler, yasaya uygunluk, sonsuza kadar şiddetin reddi ve barış, başkasına saygı, dayanışma ruhu, adil gelişim, fırsat eşitliği, rasyonel düşünce prensipleri, ekolojik sistemin korunması ve kişisel sorumluluk değerlerinden oluşan değerler seti oluşturmuştur (Topsakal, 2004). Avrupa Birliği'nde bu temel değerlerin yanında oluşturulmak istenen, Avrupalılık kimliği Avrupalılık bilinci ve Avrupa vatandaşlığı gibi değerler de bulunmaktadır(Lehning, 1999).

Türkiye' de Sosyal Bilgiler öğretim programında doğrudan öğretilecek değerler incelendiğinde değerlerle ilgili yapılan başka araştırmalarda da öne çıkan "sorumluluk, eşitlik, adalet, özgürlük, hoşgörü, saygı, güdüleme, güven, bağlılık, özerklik, hırs, doğruluk, cesaret, saygı, kendine güven, hoşgörü, yardımseverlik, dürüstlük, sevgi, itaat, başarı" gibi değerlerle büyük ölçüde örtüşmektedir (Turan ve Aktan, 2008; Akbaş, 2008).

Aşağıda sunulan değerler, tutumlar, amaçlar ve yaklaşımların; ihtiyaç duyulan eğitimi gerçekleştirmede yol haritasını oluşturacaktır. Programlar:

Eğitim, toplumun vazgeçilmez değerleri arasında olan alçakgönüllülük, ağırbaşlılık, anlayışlılık, âdillik, dürüstlük, girişkenlik, iyimserlik, sabır, sadakat, sadelik, sevecenlik, hoşgörü, tutumluluk, güven ve görev sorumluluğu bilincini geliştirmekle yükümlü olduğu için programlar bu bilincin gelişmesi için çaba gösterir.

Türk toplumunun millî, aynı zamanda manevî ve ahlakî değerleri arasında bulunan; barışseverlik, fedakârlık, hayırseverlik, misafirperverlik, merhamet, haysiyetine ve özgürlüğüne düşkünlük, vatanseverlik, kahramanlık gibi değerler ve sosyal duyarlılığının gelişmesi için gerekli düzenlemeleri yapar"(TTKB, 2008).

Çocukların küçük yaşlarda edindikleri tutum ve değerlerin, ilerideki tüm okul, aile ve toplum hayatını etkilemesi nedeniyle, ilköğretim çağında programda belirtilen değerlerin yeterli düzeyde kazandırılabilmesi büyük önem taşımaktadır. Bunun da gerçekleştirilebilmesi öncelikle; okul ile ailenin işbirliği içinde çalışmasına, öğrencilerin bu konudaki gelişimlerinin öğretmenler ve veliler tarafından sürekli gözlenerek izlenmesine ve de bu

konuda öğretmen ve ailelerin görüş birliği içinde olmalarına bağlıdır. Bundan dolayı, bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

Programda doğrudan öğretilecek değerlerin hangilerinin daha önemli olduğuna dair öğrenci velisi ve öğretmenler görüşleri nasıldır, aralarında bir fark var mıdır? Velilerin sosyo-ekonomik seviyeleri ile önemli gördükleri değerler nasıl farklılaşmaktadır?

Yöntem

Bu araştırma öğretmen ve veli görüşlerine dayalı betimsel bir alan araştırmasıdır. Araştırmanın çalışma evrenini Uşak il merkezinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapan, 4. ve 5. sınıflarını okutan sınıf öğretmenleri ile bu sınıflarda okuyan öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Çalışma evreninde yer alan toplam 36 adet ilköğretim okulunda görev yapan öğretmenler ve onların öğrencilerinin velileri arasında tabakalama yöntemi ile örneklem seçilmiştir. Okullar, Uşak Milli Eğitim Müdürlüğü'nün A, B ve C sınıfı okul tasnifi ve ilde görevli 8 müfettişten oluşan uzman görüşlerine dayanarak, sosyo-ekonomik düzeyi iyi, orta ve zayıf olmak üzere 3 kategoriye ayrılmıştır. Bu okullar arasında her sosyo-ekonomik grubu dengeli şekilde temsil edecek biçimde seçilen (18) ilköğretim okulunda görev yapan toplam 92 sınıf öğretmeni ile yüzde 5 hata payı hesaplanarak tesadüfi şekilde belirlenen 460 öğrenci velisi araştırmanın örneklemi oluşturmuştur.

Veri toplama aracı olarak öğretmen ve veli anketleri kullanılmıştır. Anketler, demografik değişkenleri içeren bölüm ile İlköğretim 4. ve 5. sınıf programında yer alan değerlerin yazılı olduğu ikinci bölümden oluşan anketlerdir. Veli anketlerindeki ilk bölümde bazı değişkenler öğrenci velilerinin sosyo-ekonomik seviyelerini tespit etmekte kullanılacak verileri elde etmeye yönelik hazırlanmıştır. Her iki anketin ikinci bölümünde ise hem öğretmenler hem de veliler listelenmiş olan (18) değerlerden en önemli gördükleri 5 değeri işaretlemişlerdir. Verilerin SPSS programı kullanılarak yüzde, frekans, ortalama, tek yönlü varyans ve t-testi analizlerine tabii tutulmuşlardır.

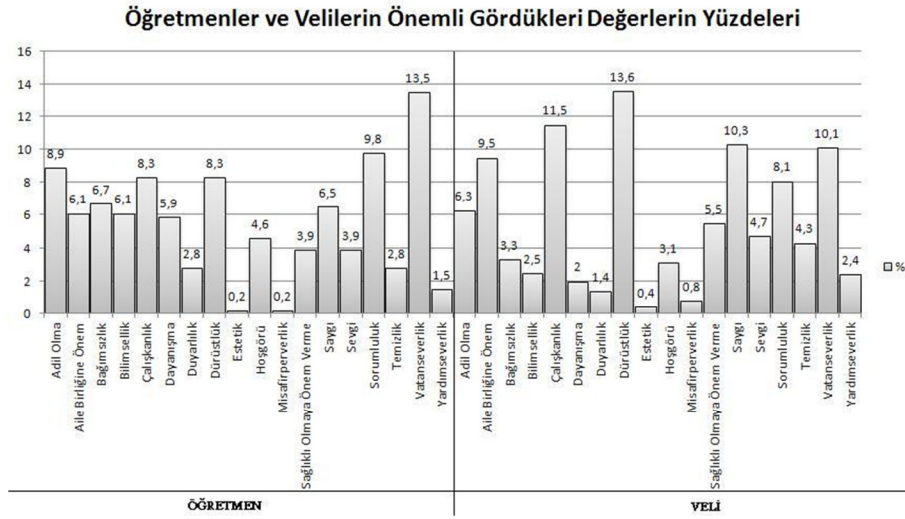
Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde programda yer alan değerlerin öğretmen ve öğrenci velileri tarafından algılanan önemine ilişkin bulgular verilmiştir. Öğretmen ve velilerin en çok önem verdiği değerler tespit edebilmek için anketlerden elde edilen veriler yüzde ve frekans analizlerine tabii tutulmuşlardır.

Öğretmen ve velilerden Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıf programında yer alan değerlerden en önemli gördükleri (5) tane değeri seçmeleri istenmiştir.

Aşağıdaki grafikte öğretmen ve velilerin önemli gördükleri değerlerin yüzdeleri verilmiştir.

Grafik 1. Öğretmen ve Velilerin Önemli Gördükleri Değerlerin Yüzdeleri

Grafik incelendiğinde öğretmenlerin en önemli gördükleri değer 17. sıradaki “vatanseverlik” değeri olduğu anlaşılmaktadır. İkinci sırada “sorumluluk” ve üçüncü sırada ise “adil olma” dördüncü olarak ise “dürüstlük” ve “çalışkanlık” değerleri velilerin en önemli gördükleri değerler olarak bulunmuştur. En az önemli gördükleri değerlerin ise “Estetik” ve “misafirperverlik” değerleri olduğu görülmektedir.

Grafik incelendiğinde velilerin en önemli gördükleri değer 8.sıradaki “dürüstlük” değeri olduğu, ikinci sırada “çalışkanlık” ve üçüncü sırada ise “saygı” değeri olduğu bulunmuştur. En az önemli gördükleri değerlerin ise “Estetik”, “misafirperverlik” ve “duyarlılık” değerleri olduğu görülmektedir. Bacanlı (1999), üniversite öğrencilerinin değer tercihlerini belirlemek amacıyla yaptığı bir araştırmada, genel bir değerlendirme olarak üniversite öğrencilerinin bireysel değerlere, toplumsal değerlerden daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Böyle genel bir değerlendirme kapsamında bu çalışmaya katılan velilerin de bireysel değerlere daha çok önem verdiği söylenebilir.

Araştırmada öğretmenlerin en önemli gördükleri değerlerin sırasıyla “vatanseverlik”, “sorumluluk” ve “adil olma” değeri olduğu, velilerin en önemli gördükleri üç değer “dürüstlük”, “çalışkanlık” ve “saygı” değeri olduğu görülmüştür. Buradan öğretmenlerin en önemli gördükleri değerlerle velilerin en önemli gördükleri değerlerin örtüşmediğini görüyoruz.

Buna karşılık hem öğretmenler, hem de veliler en az önemli gördükleri değerler “estetik”, “Misafirperverlik” ve “Bilimsellik” olarak belirtmişlerdir. Öğretmen ve veliler arasında en az önemli görülen değerler açısından bir benzerlik bulunmuştur. Estetik değerinin en az önemsenen değer olması şaşırtıcı olmayan bir durumdur. Zaman içerisinde ve farklı gruplarla yapılan çalışmalarda benzer durumlar sonuçlar elde edilmiştir. Güngör (1993) tarafından değerlerle ilgili yapılan bir araştırmada araştırmaya katılan bütün grupların estetik değeri sondan ikinci sırada seçtikleri görülmüştür. Benzer bir şekilde Sarı (2005)’nin öğretmen adaylarının değer tercihlerini belirlemek amacıyla yaptığı araştırmada öğrencilerin değer tercihlerinin önem sırasında aşağılarda estetik, sosyal ve bilimsel değerler olduğu bulunmuştur. Bu durumun başka bir yansıması ise kaynaklarda görebiliriz. Şen (2007) 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda en çok rastlanan değerlerin sırasıyla sevgi, duyarlılık ve yardımseverlik değerleri, en az rastlanan değerlerin ise bağımsızlık (%0), sağlıklı olmaya önem verme, barış ve bilimsellik değerleri olarak bulunmuştur. Bilimsellik değeri bu çalışma da kitap yazarları tarafından da, bu kitapları öneren kurumlarca da çok önem verilmeyen değer olarak karşımıza çıkmakta. Bunun bir yansıması olarak hem öğretmen hem de veliler bilimselliğe çok önem vermediğini söyleyebiliriz. Bütün bunlara rağmen 18 tane değer öğretmen ve veliler tarafından algılanan öneminde birbirlerine nispeten bir farklılaşma söz olduğu aşağıdaki analizden anlaşılmaktadır.

Değerlerin algılanan öneminde farklılaşma

Öğretmenler ile velilerin değerlere ilişkin önem algıları arasında bir farklılaşmanın olup olmadığını anlamak için t testi yapılmıştır. Toplam 18 değerden öğretmenler ve veliler arasında anlamlı farklılaşma olanlar aşağıda verilmiştir. Elde edilebilecek en yüksek skor 1’dir.

Tablo 1: Önemsenen Değerlerin Veliler ile Öğretmenler Arasındaki Farklılaşmasını Gösteren T Testi Sonucu

	Katılımcı	<i>n</i>	$\bar{X}$	Ss	Sh	<i>T</i>	<i>p</i>
Adil Olma	Veli	60	,3174	,46597	,02173	-2,272	,024
	Öğretmen	2	,4457	,49976	,05210		
Aile Birliği	Veli	460	,4761	,49997	,02331	3,205	,001
	Öğretmen	2	,3043	,46265	,04823		
Bağımsızlık	Veli	460	,1609	,36781	,01715	-3,358	,001
	Öğretmen	2	,3370	,47526	,04955		
Bilimsellik	Veli	60	,1239	,32984	,01538	-3,563	,000
	Öğretmen	2	,3043	,46265	,04823		
Çalışkanlık	Veli	60	,5739	,49505	,02308	2,845	,005
	Öğretmen	2	,4130	,49508	,05162		
Dayanışma	Veli	60	,1000	,30033	,01400	-3,889	,000
	Öğretmen	2	,2935	,45785	,04773		
Dürüstlük	Veli	60	,6783	,46765	,02180	4,733	,000
	Öğretmen	2	,4130	,49508	,05162		
Misafirperverlik	Veli	60	,0391	,19412	,00905	1,998	,046
	Öğretmen	2	,0109	,10426	,01087		
Saygı	Veli	60	,5152	,50031	,02333	3,476	,000
	Öğretmen	2	,3261	,47135	,04914		
Vatanseverlik	Veli	60	,5065	,50050	,02334	-3,076	,002
	Öğretmen	2	,6739	,47135	,04914		

($p < ,05$)

Adil olma değerini öğretmenler ($X=,4461$) velilere göre ($X=,3174$) daha önemli olarak görmekteirler.

Buna karşın veliler aile birliğine önem verme değerini ($X=,4761$), öğretmenlere kıyasla ($X=,3043$) oldukça önemli bulmaktadır.

Bağımsızlık değerini öğretmenlerin ($X=,3370$) velilerle göre ($X=,1609$) daha önemli gördüğü ve öğretmenler lehine anlamlı bir fark gözlemlenmiştir.

Aynı şekilde bilimsellik değerini de öğretmenlerin ($X=,3043$) velilere göre daha önemli gördüğü ($X=,1239$) gözlenmiştir.

Çalışkanlık değerinde ise her iki grubun ortalamaları da nispeten yüksek olmakla birlikte veliler ($X=,5739$) lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Dayanışma değeri ise veliler tarafından ($X=,1000$) en düşük ortalamaya sahip değerler arasında olduğu ve öğretmenler lehine ($X=,2935$) anlamlı bir farkın gözlemlendiği değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dürüstlük yine veli ve öğretmenler arasında en yüksek ortalamaya sahip ($X=,6783$) ($X=,4130$) değerlerden olup öğretmenler lehine anlamlı bir farkın gözlemlendiği değerdir.

Misafirlik değerinde ise veliler lehine bir fark bulunmakla birlikte hem velilerin hem de öğretmenlerin ($X=,0391$) ($X=,0109$) anlamlı fark bulunan değerler arasında en az önem verdikleri değer olduğu görülmektedir.

Saygı değerinde veliler lehine ($X=,5152$) anlamlı bir fark gözlenmiştir (öğretmen ($X=,3261$)).

Vatanseverlik değeri de hem veliler ($X=,5065$) hem de öğretmenler ($X=,6739$) tarafında önemli görülen ve öğretmenler lehine anlamlı fark gözlemlenen değerlerdendir.

Bütün bu farklılaşmanın genel karakteristiği olarak velilerin, ailevi ve toplumsal olarak adlandırabileceğimiz (aile birliğine önem verme, saygı, misafirperverlik gibi) değerlere, öğretmenlerin ise bireysel ve milli değerlere (bağımsızlık, vatanseverlik, dürüstlük, adil olma gibi) birbirlerine nispeten daha çok önem verdikleri anlaşılmaktadır. Bu muhtemelen kendilerinin toplumsal rolleri ve bu rollerin kendilerine sundukları öncelik ve beklentilerden kaynaklanmaktadır. Belki de, veliler kendi çocuklarının kendilerine ve diğer insanlara karşı saygılı ve tutkun olmasını beklerken, öğretmenler aynı öğrencilerin bağımsız düşünen (ve belki de devletin bağımsızlığına düşkün), adil olan vatansever bireyler yetiştirme sorumluluğundan kaynaklanan bu değerlere önem atfetmektedirler.

Velilerin Sosyo-Ekonomik Seviyelerine Göre Önem Verdikleri Değerler

Veliler üç ayrı sosyo-ekonomik seviye ayrılmışlardır. Velilerin buldukları seviye ile önemli gördükleri değerler arasındaki farklılaşma olup olmadığına yönelik tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Anlamlı farklılaşma bulunan değerlere ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Velilerin Önem Verdikleri Değerlerin Sosyo-Ekonomik Seviyelerine Göre Farklılaşmasını Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		KT	Sd	KO	F	P	Fark (X)
Bağımsızlık	G. Arası	2,030	2	1,015	7,724	,001	Düşük(x=0,090) - Yüksek(x= 0,277)
	G. İçi	60,065	457	,131			Orta(x=0,161)
	Toplam	62,096	459				Yüksek(x=0,277)
Çalışkanlık	G. Arası	4,008	2	2,004	8,442	,000	Düşük (x= 0,645) - Yüksek (x= 0,394)
	G. İçi	108,479	457	,237			Orta (x= 0,602)
	Toplam	112,487	459				Yüksek (x= 0,394)
Hoşgörü	G. Arası	1,158	2	,579	4,443	,012	Düşük (x= 0,135) - Yüksek (x= 0,255)
	G. İçi	59,572	457	,130			Orta (x= 0,128) - Yüksek (x= 0,255)
	Toplam	60,730	459				
Misafirperverlik	G. Arası	,354	2	,177	4,772	,009	Düşük (x= 0,077) - Orta (x= 0,024)
	G. İçi	16,942	457	,037			
	Toplam	17,296	45				Düşük (x= 0,077) -

		9		Yüksek (x= 0,011)	
Saygı	G. Arası	1,959	2	,980	
	G. İçi	112,934	45	,247	3,964 ,020
	Toplam	114,893	45	9	Düşük (x= 0,606) – Orta (x= 0,464)
Temizlik	G. Arası	1,202	2	,601	
	G. İçi	77,059	45	,169	3,564 ,029
	Toplam	78,261	45	9	Düşük (x= 0,271) – Yüksek (x= 0,128)

(p<,05)

Yüksek sosyo-ekonomik seviyeye sahip velilerin hem orta hem de düşük sosyo-ekonomik seviyedeki velilere göre bağımsızlık değerine daha çok önem verdikleri gözlemlenmiştir.

Çalışkanlık değerinde ise düşük sosyo ekonomik seviyedeki velilerin hem orta hem de yüksek sosyo-ekonomik seviyedeki velilere göre daha fazla önem atfettikleri görülmektedir.

Sosyo-ekonomik seviyesi yüksek velilerin hem orta seviye hem düşük seviye sosyo-ekonomik düzeydeki velilerden daha çok önem verdiklerin değerlerden biride hoşgörü değeridir.

Misafirperverlik, saygı ve temizlik değerlerine ise düşük sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerin hem orta hem de yüksek seviyedeki ailelere göre daha çok önem verdikleri gözlemlenmiştir.

Önem verdikleri değerler açısından veliler ve öğretmenler arasındaki farklılaşmanın başka bir yansımasını velilerin sosyo-ekonomik seviyelerinde de gözlemlemek mümkündür. Bağımsızlık ve hoşgörü gibi bireysel değerlere sosyo-ekonomik seviyesi yüksek ailelerin önem veriyor olması sosyolojik olarak bireyselleşmenin daha ön plana çıktığı aile yapısında görülmesi doğal bir sonuçtur. Buna karşılık temel sorunlarından biri geçimini sağlamak olan ailelerde ise geleneksel ve toplumsal diye adlandırılacak misafirperverlik, saygı, temizlik ve çalışkanlık gibi değerlere önem vermesi de yine sosyolojik olarak beklenen bir durumdur. İnsanların gelenek ötesi değerlere erişmelerinde almış oldukları eğitim ve gelmiş oldukları aile kültürlerinin payı büyüktür.

Sonuç ve Öneriler

İnsanların hayatına yön veren, hayatın amacını ve ilkelerini belirleyen en temel unsuru hiç kuşkusuz değerler oluşturmaktadır. İnsan hayatında bu kadar önemli bir yere sahip olan değerler eğitim-öğretim sürecinin de en önemli boyutlarından birisini teşkil etmektedir. Birçok ülke ve ülkelerin bir araya getirdiği birliklerin eğitim sistemlerinin yine en öncelikli hedefleri arasında değerlerin genç kuşaklara aktarılması gelmektedir. Türk milli eğitim sistemimizin de en öncelikli hedefi, genel amaçlarda da görüleceği üzere milli, ahlaki, manevi, insani ve kültürel değerlerin kazandırılması oluşturmaktadır.

Sosyal Bilgiler Programı da bu değerlerin öğrencilere daha düzenli ve sistematik olarak kazandırılabilmesi için programın önemli bir boyutunu değerlere ayırmıştır. Bu amaçla 18 değer programa alınmıştır. Neden bu değerlerin seçildiği sorusu ile ilgili programda ve açıklamalarında bir bilgiye rastlanamamışsa da; Sosyal Bilgiler Programında yer bu 18 değer genel olarak, diğer ülkelerin ve Avrupa Birliği'nin eğitim programlarında yer alan değerlerden, değerlerle ilgili araştırmalarda genel kabul görmüş olan değer kategorilerinden ve Türk milli eğitiminin genel amaçlarında da belirtilmiş olan Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değer kategorilerinden etkilenilerek belirlenmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmada öğretmen ve velilerin en önemli gördükleri değerlerin örtüşmediği sonucuna ulaşılmıştır. En önemli değerler konusunda ortaya çıkan bu farklılık, bu değerlerin öğretiminde gösterilecek hassasiyet, gayret ve işbirliği açısından bir sorun teşkil etmektedir.

En az önem verilen değerler yönünden öğretmen ve velilerin aynı görüşte oldukları ortaya çıkmıştır. Hem veliler hem de öğretmenler estetik ve misafirperverlik değerlerini en az önem verdikleri değer olarak belirtmişlerdir. Bu konuda öğretmenler ve veliler aynı görüştedirler. Bunun nedeni olarak estetik kavramının toplumda farklı anlamlara gelmesi, başka bir neden olarak Türk toplumunun gelişmekte olan bir toplum olarak daha hayati ihtiyaç ve öncelikleri olduğundan dolayı estetik değerinin toplumun bilincinde önemli bir yer teşkil etmediği sonucuna ulaşılabilir. Estetik değeri yukarıda da yapılan açıklamalara bakıldığında görülebileceği gibi normal bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Ancak Türk milletinin kendine özgü en önemli değerlerinden birisi olarak bilinen misafirperverlik değerinin en az önem verilen değerlerden ikincisi olarak bulunması, Türk milletinin kültürel değerler yönünden farklılaşma içinde olduğunu, küresel etkilerin toplumu etkilediğini göstermektedir.

Yapılan araştırma sonucunda en önem verilen değer olarak bulunan vatanseverlik değeri, Sarı (2005)' nin öğretmen adaylarının değer tercihleri ile ilgili yaptığı çalışmada en önemli değer kategorisi olarak bulduğu "siyasi" değerle benzerlik göstermektedir. Buradan yola çıkarak ülkemizin içinde bulunduğu siyasi ortamın (ve terörün) etkisinin o günden bu güne hala devam etmekte olduğu söylenebilir.

Programda öğretilecek değerlerin evrensel değerler yanında toplumun milli, ahlaki, sosyal ve kültürel değer yargıları dikkate alınarak, okul ve aile arasında değer çatışmasına meydan vermeyecek biçimde tespit edilmelidir.

Küresel anlamda hızla yaşanan değişimlerin toplumların değer yargılarını da sürekli ve hızla etkilediği göz önüne alınırsa, yukarıda belirttiğimiz toplumsal araştırmaların da süreklilik arz ederek programa dinamik bir yapı kazandırılmalı ve toplumun ihtiyaçları ile sürekli örtüşür bir hale getirilecek önlemler alınmalıdır.

Özellikle estetik ve bilimsellik gibi kazandırılabilme düzeyi düşük görülen değerlerin, daha üst düzeyde kazandırılabilmesi için programlara daha fazla etkinlik konulmalıdır.

Kaynaklar

- Akbaş, O. (2008). Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (ed). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. ss. 335-360. Ankara: PegemA.
- Bacanlı, H. (1999). "Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri" *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 5 (20), 597-610.
- Çelikkaya, H. (1998) *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: AlfaYayımları.
- Dılmaç, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Doğanay, A. (2011). Değerler Eğitimi. C. Öztürk (ed.) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. ss. 225-226. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Erden, M. (tarihsiz) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Lehning, P.B. (1999). "European Citizenship: Towards A European Identity" *Working Paper Series in European Studies*, 2 (3). ss.
- M.E.B. (2004). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 4-5.Sınıflar* Ankara:Milli Eğitim Basımevi.

- M.E.B. (2005a). *İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- M.E.B. (2011). *İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtımı*,
<http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx?tur=&lisetur=&ders=&sira=&sinif=&sayfa=2> (son erişim, 21.10.2011).
- M.E.B. (2005b). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*, 6-7.Sınıflar
 Ankara:Milli Eğitim Basımevi.
- M.E.B. (1988). *İlkokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Safran, M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. B. Tay ve A. Öcal (ed).
Sosyal Bilgiler Öğretimi. ss. 1–19. Ankara: PegemA.
- Sarı, M. (2007). Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program:
 Düşük ve Yüksek “Okul Yaşam Kalitesine” ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Araştırma” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, C: 3, Sayı:10, 73–88.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: ANI.
- Şen, Ü. (2007) “Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Topsakal, C. (2004). Avrupa Birliğinde Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, C: II, Sayı:5, 125–148.
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 227–259.
- TTKB (2008) Program Geliştirme Çalışmaları 6, son erişim; Mart 2008,
www.ttkb.meb.gov.tr
- Yiğit, B. (2007). Okul Aile-Çevre İlişkisi ve Eğitimdeki Önemi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 3 (8), 55 – 61.